

Posudek habilitační práce

Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Uchazeč

Mgr. Bc. Peter Fedorčák, Ph.O.

Habilitační práce

Humanista a pedagóg Leonard Cox - kritická analýza jeho pôsobenia a písomného odkazu

Oponent

Doc. PhDr. Martin šandera, Ph.O.

Pracoviště oponenta, instituce

Historický ústav Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové

Leonard Cox navzdory své rozsáhlé pedagogické i literární činnosti nepatril mezi humanisty prvoradého evropského významu a paradoxně by ve své vlasti upadl do zapomnění, kdyby nevydal patrne první anglickou knihu o rétorice. Mnohem přízniveji a lze říci i objektivněji ho vnímala polská i uherská historiografie. Fedorčákova habilitační práce nemá za cíl odstranit krivdu a povýšit Leonarda Coxe do „nejvyšší ligy“ jako osobnost, kterou náležitě dovede docenit až moderní doba. I při jistých sympatiích pro Coxovu osobu nepodlehli tomu, aby nadhodnocovali jeho význam, vehlas, vliv, ani pedagogické a literární kvality.

K nesporným přednostem Petra Fedorčáka náleží, že ke studiu a sepsání habilitační práce přistoupil jako zkušená vědecká osobnost, činná ve vědeckém prostředí dvě dekády a bezpečně obeznámená se širokým spektrem historických reálií i historiografické produkce. Nejde tedy v žádném případě o práci sepsanou ad hoc k získání vědecko-pedagogické hodnosti, nýbrž o výsledek soustavného a dlouhodobého badatelského zájmu vycházejícího nejen z přesvědčení o přínosnosti tématu, nýbrž i z vnitřního zaujetí.

Jak sám autor uvádí, historiografie měla problém Coxovu osobnost adekvátne uchopit, trvalo jí to staletí a ani s současností nelze považovat výzkum za ukončený. Rozsáhlá heuristika byla provedena velmi systematicky a pečlivě, autor se musel vyrovnat s anglickou, welskou, německou, polskou i maďarskou historiografií, která si neziřídka odporuje i v takových otázkách, jakou je délka Coxova života. Z číste českého pohledu bych snad doplnil jen studii Ondřeje Piše: Fenomén rane novoveké akademické peregrinace jako specifické téma stí'edoevropské historiografie (2021), která shrnuje pohled české historiografie na toto téma a nabízí zajímavou komparaci.

Již v úvodu lze konstatovat, že Peter Fedorčák vytvoril velmi fundovanou ucelenou biografii, i když tímto konstatováním nijak nehodlám snižovat autoruv zámer podat víc než „jen to“, tedy i systematické zhodnocení Coxovy osobnosti a jeho díla. Pozitivisticky (v dobrém smyslu slova) pečlivá práce přinesla detailní zmapování Coxova života a dle mého soudu se v ní dosti přesvědčivě podarilo zhodnotit všechny podstatné okolnosti, které mely vliv na formování jeho názoru a životních postojů.

Peter Fedorčák stanovil 8 nosných tezí, které určily výzkumné cíle i metodologický přístup: Téza 1 - Syntetická biografie a korekcie chronológie; téza 2 - Patronát a sociálne siete ako motor mobility; téza 3 - Laický humanista medzi školou a kazateľnicou; téza 4 - Pontano ako nedidaktický projekt so spoločenským dosahom; téza 5 - Didaktika a rétorika; téza 6 - Transnacionálny sprostredkovateľ textov; téza 7 - V literatúre pretrvávajúce omyly a ich korekcie, téza 8 - Metodický prínos: čítanie paratextov ako sociálnych dokumentov. Naplnení techto tezí hodnotí průběžně v závěru každé kapitoly. Název třetí teze „Laický humanista medzi školou a

kazateľnicou" by bylo možné použiť i jaka titul celé práce a plne se ztotožňuji a autorovým záverem, že „konfesijné postoje v jeho prípade sledujú pedagogicko-patronátne okolnosti: prioritu má prenos učenia a sociálna integrácia, nie programová dogmatika."

Vlastní text autor rozdelil do sedmi kapitol: 1. Historiografia o Leonardovi Coxovi (s. 19); 2. Pôvod a vzdelanie (s. 79); 3. Prvé krakovské pôsobenie 1518 -1520 (s. 91); 4. Pod patronátom Jána Henckela (s. 136); 5. Druhé krakovské pôsobenie 1524-1528 (s. 146) 6. Reading (s. 167); 7. Vplyv a význam činnosti Leonarda Coxa (s. 186). Zvolená štruktúra je logická, prehľadná a odpovedá hlavným stanoveným cieľom práce.

Ponekud nad dimenzovaná sa mi javí prvá kapitola, i keď bezesporu ukazuje autorovu výbornou erudíciu. Pakliže môžu konštatovať, že v texte je znáť jeho dlhoročné pôsobenie ako pedagoga, snaha o čo nejasnejšie vyjadrenie pro študenty pri zachovaní odborného štýlu, pak v prvej kapitole je text pro príjemce náročný a niekedy ťažko uchopiteľný. Presto je výsledkom presného zhodnotenia stavu dosavadnej historiografie a jejich slabých miest a obšírnosť tejto kapitoly je do značnej miery je i odpoveď na otázku, proč v poznámkovom aparáte nebola častejšie uplatnená analytická forma a komparácie viacerých titulov, neboť tento účel prvá kapitola ve své většine již splnila. Ponekud postrádám častejšie odkazy na archívne prameny, i když chápu, že mnohé z nich podlehly zkáze v důsledku požáru či válečných událostí.

Nadimenzovaná je i část venovaná krakovskému tiskari Janu Hallerovi, která je prakticky samostatnou biografickou studií, jakoli chápu autorův argument, že „U Hallera sa spájajú všetci Coxovi patróni a priatelia" (s. 108).

Metodologicky predložená habilitačná práca nestaví na výraznejšie inovatívnom prístupe, základným stavebným kamenom je veľmi systematicky prevedená komparácia primárnych i sekundárnych prameňov. V texte dominuje biografická metóda a chronologická posloupnosť, oceniť je treba mikroanalytický prístup, ktorý rozkryl Coxovy väzby na sociálne siete i významné jednotlivcov. Autor ale uplatnil i interdisciplinárny presah včetně kultúrnej antropológie. Zvolené metódy považujú za adekvátne k tématu a domnívam sa, že Peter Fedorčák autor užití tradičnejšieho metodologického spektra dobre obhájil.

Silnou časťou práce jsou kapitoly o dvojím Coxově krakovském pobytu, Peter Fedorčák spolehlive doložil, že spoločenský a tvorčivý vrchol znamenalo v Coxovej živote práve jeho krakovské pôsobenie, kedy publikoval väčšinu svojich diel, úspešne propagoval svoj veľký osobný vzor Erasma Rotterdamského a ovplyvnil tak veľkú radu študentov z významných rodín. Fedorčák charakterizoval Coxov spoločenský status ako muža, ktorý sa stýka s najvyššou spoločenskou triedou včetně osôb vysokých úradníkov a osobností z kráľovského dvora, i když sám do spoločenskej elity nepatrí.

Na s. 91 ovšem nalezneme nadnesené tvrzení, že „Cox patril k popredným európskym osobnostiam humanizmu", v rozporu autorovými názorami v iných častiach habilitačnej práce, napr. s. 185: "Prínos Coxa pre rozvoj humanizmu považujem za významný, aj keď stále platí, že nie na celoeurópskej úrovni", či s. 189: "medzi humanistami, vzdelancami a pedagógmi patril do strednej kategórie."

Velmi přesvědčivé vyznívá autorova argumentácia, již oponoval tradovanému pohľadu slovenskej i maďarskej historiografie na Leonarda Coxe jako představitele reformace v prostředí hornohuherských měst. Spolehlive prokázal, že s výjimkou poslednej fáze svojho života Cox zostával na tradičných katolíckych postojoch.

Peter Fedorčák hodnotí Coxe predovšetkým jako úspěšného pedagoga, v prvé rade vynikajúceho lingvistu, jehož vlohy se v příznivém prostředí mohly naplno rozvinout. V didaktice byl podle něj praktikem, nikoli významným teoretikem. Ztotožňují se s jeho názorem, že „Coxov vplyv nestojí na jednom veľkom diele, ale na dlhodobej práci učiteľa a organizátora." Rozbor jeho pedagogického a edične-překladatelského díla nevyčlenil do samostatné kapitoly, ale analyzoval ho v dobe jeho

vzniku a zasazené širšího kontextu dobých reálií. Myslím, že tento přístup vzhledem k roli církevních i světských patronů v Coxově životě má své opodstatnění.

Fedorčák rovněž dosti přesvědčivě ukázal, jak Cox své humanistické přesvědčení opakovaně přivedl ve „vedomé vystúpenie z pedagogického rámca smerom k spoločenskej a intelektuálnej reprezentácii“.

Ubí se mi strážlivé zhodnocení zájmu studentu „o studium u Coxe“ a přístup k otázce jeho reálného vlivu na nejvýznamnějšího z jeho žáků „učitele Uhorska“ Leonarda Stäckela.

Se zájmem jsem sledoval odkazy na české reálie a reflexi české reformace, např. otázce manželství akademických hodnostářů na Karlově univerzitě. Ohledně Coxova pražského působení jsem poněkud skeptický. Jeho pobyt a kontakt s univerzitou a kališnickými teology při probíhajícím mocensko-ideovém zápasu mezi utrakvistickými tradicionalisty a radikály vítajícími pro svou argumentaci zahraniční podněty by určite našel odraz v českých pramenech, i když např. dochované matriky pro 16. století nejsou kompletní viz Martin Svatoš (red.), *Dejiny Univerzity Karlovy 1. (1347/48-1622)*. Praha 1995. Zhlediska celkového významu práce je to ovšem vcelku marginální záležitost.

Zaujal me i oddíl „Laický humanismus a žena“, ovšem čekal bych obecnější pojednání a kladu si otázku, zda lze u Coxe, kterému byl mj. osobně velmi blízký mariánský kult, přesněji charakterizovat jeho pohled na společenskou roli ženy a nakolik ho postoj k ženám osobně determinuje. Ptám se rovněž, z čeho autor odvozuje názor, že i u „Coxa vidíme túžbu po tichom rodinnom živote“ (s.119?), když jak sám uvádí: „U Coxa nám chýbyjú ego-dokumenty, preto sú všetky jeho tlačené texty takmer jediným zdrojom informácií o ňom“. Nachází doklad v jeho díle respektive jeho komentářiích a glosách k dílu Giovanniho Pontana *De laudibus divinis*, nebo tak dedukuje pouze z faktu, že se po návratu do Anglie oženil a měl potomky?

Sám autor se evidentně snaží vyhnout ahistorickému morální odsouzení Coxových pragmatických postojů v poslední fázi jeho života, v době jeho působení v Readingu a následně v roli protestantského kazatele. Přesto se nezdržel vůči protagonistovi své práce jisté výtky s. 156: „Cox bol viac závislý od světských patronů a vždy bol konformistom, čo platilo aj o období, keď bol konformný voči Henrichovi VIII. a Eduardovi VI., a tým pádom kritický voči pápežovi. Predtým však obhajoval jednotu Cirkvi a jej predstaviteľov. To však bolov čase, keď bol pod patronátom potských biskupov.“

Lze konstatovat, že Cox měl dostatek životních zkušeností i obratnosti, aby se vyhnul smutnému osudu svých anglických patronů (i když musím oponovat tvrzení, že kanclér Cromwell byl popraven za „herézu“, s. 177). V rámci této kapitoly se však musím ptát, opravdu by britská pedagogika nevenovala Coxovi více pozornosti, pokud by byl autorem opravdu první učebnice rétoriky.

Ani pečlivá Fedorčáková práce neodstranila všechna bílá místa, podle mého názoru ale autor v některých záležitostech neříká tolik, kolik by mohl, veden evidentní snahou nesklouznout k nepodloženým závěrům. Např. proč Cox, který i po kontaktech s významnými osobnostmi německé reformace setrval na katolických postojích, proč v poslední fázi života zcela otočil a chtel být součástí nejen reformy ve školství, ale jak v církvi? Proč se bytostný pedagog náhle změnil v protestantského kazatele, bylo to z přesvědčení, pod tlakem vnějších okolností, doslova jako podvolení se reformaci v podobě, jaká jí byla naoktrojována z hora, nebo ho motivovala možnost kariéry a seberealizace? Z jakých důvodů člověka s kontakty na nejvýznamnější evropské intelektuály a chváleného Erasmem Rotterdamským jako výborného učitele opravdu odmítaly přijmout anglické univerzity?

Habilitační práci lze vnímat i jako zajímavý doklad, jak byly v osobě Leonarda Coxe humanistické ideály a osoba intelektuála konfrontovány s realitou univerzitního prostředí i šlechtických a městských elit, rozdílnou mentalitou a zmenami společenského klimatu. Cox je ve Fedorčákově pojetím člověkem, který „prijímal realitu a prispôsoboval sa jej.“

Peter Fedorčák uvedl, že jeho habilitační práce prináša tři zásadní přínosy:

1. systematizuje a kriticky analyzuje všetky doterajšie poznatky o Leonardovi Coxovi naprieč jednotlivými historiografiami,
2. komparatívne ich zasadzuje do širšieho kontextu dejín humanizmu a reformácie v strednej Európe,
3. a predkladá vlastné závery týkajúce sa Coxovej biografie, jeho vzťahov s patrónmi, jeho pôsobenia na školách v Levoči a Košiciach, ako aj jeho miesta v európskej intelektuálnej sieti.

Ve všech třech uvedených případech mohou na otázku, zda je práce v těchto oblastech skutečně přínosná, jako její oponent odpovědět - ano.

Také uvedených 8 tezí nenacházím žádnou premisu, kterou by autor v práci dostatečně neobhájil. Argumentačně má nejsilnější podepření 2. tezi, kde rozkryl roli patronu při jeho pedagogickém působení i publikačních aktivitách a ukázal rozsah sociálních svýznam sociálních sítí, na nichž Cox participoval, a 7. tezi, kde úspěšně odhalil a korigoval radu rozporu a omylu jak v Coxově itineráři, tak v interpretaci jeho díla. Snad jen 5. teze mi tvrzení „Cox systematizuje školský kanón (gramatika - rétorika - exempla) a jeho profil je klíčový pro přenos rétorické kultúry do anglického prostředí,“ připadá mírně nadnesené a je otázkou, zda v anglické historiografii panuje soulad s tímto názorem. Osmá teze byla sice naplněna, ale „model, ako systematicky čítať paratexty (predhovory, venovania, poznámky, marginalia)“ by podle mého názoru měla být odvozen nejen z širokého rozboru konkrétních příkladů, ale i jasne a stručne charakterizován v sedmé hodnotící kapitole.

Není sice nezbytné doplnit habilitační práci obrazovými přílohami, předpokládám, že autor počítá s jejím vydáním v podobě knižní monografie, kde budou jisté využity, ale i již nyní bych uvítal, kdyby byl v seznamu pramenu a literatury či jako příloha vyčleněn přehled celého Coxova díla, pedagogických prací a edičních počínů a překladů.

Záver: Text splňuje nároky kladené na habilitační práci z hlediska kritérií uplatňovaných i na českých univerzitách. Vedecky přínosnou, namnoze objevnou a fundovanou práci Petra Fedorčáka doporučuji s plnou odpovědností uznat jako práci habilitační a jako úspěšný předpoklad pro získání vedecko-pedagogické hodnosti docenta.

V Hradci Králové 26. 3. 2026

Doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.
Urxova 216/1 O
Hradec Králové
500 06